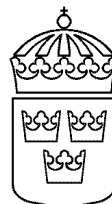

Utrikesutskottets yttrande 1995/96:UU3y

Vår miljö

1995/96
UU3y

Till jordbruksutskottet

Jordbruksutskottet har den 8 februari 1996 beslutat bereda utrikesutskottet tillfälle avge yttrande över skrivelsen 1995/96:120 Vår miljö – miljöarbetet under året jämte följdmotioner i de delar som berör utrikesutskottets beredningsområde.

Utrikesutskottets yttrande avser skrivelsen i de delar som berör utskottets beredningsområde jämte motionerna 1995/96:Jo12 (mp) yrkande 5, 1995/96:Jo14 (v) yrkande 1 (delvis) samt 1995/96:Jo15 (c) yrkandena 3 och 4.

Skrivelsen

I skrivelsen presenterar regeringen en redovisning av tillståndet i miljön samt det miljöpolitiska arbetet under år 1995.

Motionerna

1995/96:Jo12 av Gudrun Lindvall m.fl. (mp) vari yrkas

5. att riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till ytterligare medel för att säkerställa miljösamarbetet med de forna öststaterna runt Östersjön och för att öka kärnsäkerheten i Östeuropa.

1995/96:Jo14 av Maggi Mikaelsson m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder med avseende på FN:s miljöprogram beträffande Bottenhavet och Bottenviken, vattenbrist, biologisk mångfald, statens roll i miljöarbetet, energipolitiken, Östeuropa samt lokalt och regionalt miljöarbete (delvis),

1995/96:Jo15 av Lennart Brunander m.fl. (c) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en tydligare redovisning av det svenska agerandet på internationell nivå,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det s.k. Visbymötet.

Utrikesutskottet

1995/96:UU3y

Sammanfattning av skrivelsen

I avsnittet Sverige och det internationella miljöarbetet konstateras inledningsvis att det är uppenbart att flertalet miljöproblem, till exempel försurningen av mark och vatten, måste lösas genom internationellt samarbete.

Nya möjligheter att begränsa europeiska miljöproblem har öppnat sig genom Sveriges medlemskap i EU. Även när det gäller de globala problemen kan EU-samverkan ge ökad tyngd åt svenska positioner.

Regeringen nämner i skrivelsen att den har för avsikt att redovisa sin syn på mål och inriktning av det globala miljöarbetet i en skrivelse till riksdagen våren 1996. Regeringen avser också att förelägga riksdagen förslag till bl.a. nya och omarbetade miljömål i en samlad miljöproposition våren 1998.

Förenta nationernas miljöprogram

Förenta nationernas miljöprogram, United Nations Environment Programme (UNEP), höll sitt 18:e styrelsemöte i Nairobi i maj 1995. Viktiga svenska initiativ togs beträffande militären och miljön, kvinnor och miljön med speciellt budskap till Beijingkonferensen, UNEP:s roll i Washingtonprocessen om landbaserade aktiviteter som hotar kustområdenas miljö och långlivade organiska ämnen samt frågan om vissa farliga, nationellt förbjudna kemikalier. Sverige bidrog också aktivt till att få till stånd en tidig förberedelseprocess för en översyn av styrformer och andra utestående institutionella frågor inför generalförsamlingens specialsession år 1997.

Vid UNEP:s möte i Washingtonprocessen (hösten 1995) antogs ett globalt handlingsprogram för reglering av de landbaserade aktiviteternas påverkan på den marina miljön.

En UNEP-konferens om militären och miljön hölls i Linköping i juni 1995. Mötet diskuterade militära aktiviteter och miljön i fredstid. Underlag för fortsatt internationellt arbete med att utarbeta riktlinjer för miljöpolicy för den militära sektorn togs fram.

Nästa reguljära möte med UNEP:s styrelse äger rum år 1997.

FN:s kommission för hållbar utveckling

FN:s kommission för hållbar utveckling är ansvarigt organ för uppföljningen av FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992. Kommissionen höll sin tredje session i New York i april 1995. Sverige, som redan har spelat en aktiv roll som observatör, går in som medlem för perioden 1996–98.

Det mest uppmärksammade beslutet var att upprätta en panel om skogsfrågor. Skogspanelen skall göra en genomgång av skogsekosystemen globalt med avseende på bl.a. hot och orsaker till hoten och diskutera förslag till lösningar på olika skogsproblem. Panelen skall också göra en översyn av existerande internationella organisationer med ansvar för skogsfrågor och

andra mellanstatliga överenskommelser. Panelen kommer även att behandla handelsrelaterade frågor samt frågor angående transfereringar av teknologi och finansiella resurser.

1995/96:UU3y

Klimat

Klimatkonventionens första partsmöte hölls i Berlin under våren 1995.

Vid mötet kunde parterna enas bl.a. om följande:

- Industrieländernas åtaganden är inte tillräckliga, man behöver ta fram åtaganden som gäller efter år 2000.
- En ny förhandlingsomgång skall leda fram till ett protokoll eller annat juridiskt bindande avtal, dvs. en ändring i konventionen.
- Förhandlingarna skall vara avslutade så att ett beslut kan tas vid det tredje partsmötet hösten 1997.

Syftet med de nya förhandlingarna är att begränsa eller minska utsläppen av växthusgaser. Man skall sätta upp kvantifierade utsläppsmål för perioderna fram till år 2005, 2010 och 2020. Ett nytt juridiskt bindande avtal skall vidare omfatta industrieländerna och ta hänsyn till de olika ländernas förutsättningar och förmåga att bidra till den globala ansträngningen att minska klimatpåverkan.

En annan fråga är om länderna skall kunna vidta åtgärder utomlands och få räkna sig utsläppsminskningarna till godo. Detta angreppssätt, som kallas gemensamt genomförande, har varit kontroversiellt under hela förhandlingsprocessen. Överenskommelsen i Berlin innebär att en pilotfas för aktiviteter som genomförs gemensamt startas omedelbart.

Konventionen om biologisk mångfald

Konventionen om biologisk mångfald undertecknades vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro år 1992. Konventionens syfte är att bevara den biologiska mångfalden, att åstadkomma ett hållbart nyttjande av de biologiska resurserna samt att få en rättvis fördelning av de vinster som uppstår vid utnyttjandet av genetiska resurser. Konventionen har i dag 130 fördragsslutande parter.

Konventionen har hållit sitt andra partsmöte i november 1995.

Partskonferensen antog omfattande rekommendationer om åtgärder för att bevara och hållbart nyttja den marina biologiska mångfalden. Rekommendationerna innebär bl.a. krav på att utveckla och tillämpa ett miljöanpassat fiske och att införa integrerad kustområdesplanering.

Sverige var pådrivande för mötets beslut att påbörja förhandlingar om ett protokoll till konventionen om säker hantering av genetiskt modifierade organismer (GMO).

Baselkonventionen

1995/96:UU3y

Baselkonventionen är en global konvention, som reglerar gränsöverskridande transporter och slutligt omhändertagande av farligt avfall.

Vid konventionens tredje partsmöte i september 1995 beslöts på nordiskt initiativ att i konventionen ta in ett förbud mot export från OECD-länder till icke OECD-länder av farligt avfall för återvinning. Sverige har under en följd av år aktivt verkat för ett sådant förbud. Förbudet träder i kraft den 1 januari 1998. Förbud att exportera farligt avfall från OECD-länder till icke OECD-länder för slutligt omhändertagande gäller sedan tidigare.

Målet för det fortsatta konventionsarbetet är primärt att förtydliga konventionens definitioner av farligt avfall för att klart ange vilka typer av avfall som omfattas av förbudet.

Andra frågor som också prioriteras de närmaste åren är samarbete kring bekämpandet av illegal export och import av farligt avfall. Vidare håller man på att utarbeta ett protokoll för ansvar och kompensation knutet till konventionen för att reglera ansvars- och ersättningsfrågor i händelse av olyckor i samband med gränsöverskridande transporter av farligt avfall.

Miljö och handel

Sambanden mellan internationell handel och miljöpolitik har kommit att uppmärksammas alltmer på senare år. I världshandelsorganisationen WTO finns en särskild kommitté om handel och miljö som bl.a. har till uppgift att vid WTO:s ministerkonferens i Singapore i december 1996 ge rekommendationer om huruvida ändringar i det multilaterala handelsregelverket är nödvändiga.

Sverige har, liksom EU, prioriterat frågan om relationerna mellan internationella miljöavtal och handelsreglerna och förespråkar att ett särskilt undantag för handelsåtgärder som vidtas inom ramen för miljökonventioner skall införas i GATT-avtalet. Andra viktiga diskussionspunkter är handelseffekter av miljömärkning och marknadstillträde för i synnerhet u-länder.

Som EU-medlem är Sverige bunden av EU:s externa handelspolitik och kommissionen för Sveriges talan i WTO. För att kunna driva på arbetet i WTO samarbetar Sverige aktivt med andra likasinnade medlemsstater och med kommissionen.

OECD:s översyn av Sveriges miljöarbete

OECD påbörjade våren 1995 en översyn av Sveriges miljöarbete. Den ingår som ett led i ett arbete med att se över OECD-ländernas miljöarbete i stort som inleddes 1991. Hittills har 11 länder granskats.

Översynen av Sverige avslutas i maj 1996.

Visbykonferensen och miljöministermöte

Sveriges statsminister har inbjudit till en regeringschefskonferens för Öster-

sjöns randstater som skall hållas i Visby den 3–4 maj 1996. Konferensen kommer att omfatta tre områden varav miljön runt Östersjön utgör ett. Konferensen kan i sin miljödel ses som en uppföljning av regeringschefskonferensen i Ronneby år 1990 då endast miljöfrågor runt Östersjön behandlades. Konferensen väntas öppna möjligheter att flytta fram positionerna vad gäller miljöfrågorna och att knyta samman dessa frågor med ekonomisk utveckling och mellanfolkligt samarbete runt Östersjön.

Arbetet med att förbereda miljödelen i Visbykonferensen startade under sommaren. Sverige har tagit fram ett utkast till deklaration vid konferensen vilket just nu håller på att diskuteras mellan de deltagande länderna. De miljöfrågor som Sverige har fört fram är framför allt fortsatt hög prioritering av Östersjöprogrammet, större uppmärksamhet åt gränsöverskridande vattendrag och stöd för att de länder som har sådana vattendrag skall samarbeta bättre om ett hållbart utnyttjande av vattendragen.

Ytterligare frågor som kan vara aktuella är att kärnkraftssäkerheten behöver höjas, att naturvårdsarbetet måste utvecklas och stärkas samt att uthålligt fiske bör understödjas. Även EU:s Östeuropautvidgning kommer att behandlas. Det närmare innehållet håller på att utformas via diskussioner med våra grannländer runt Östersjön.

Vid Visbymötet kommer Sverige också att ta upp vikten av att alla länder ratificerar 1992 års Helsingforskonvention.

Sverige har inbjudit till ett informellt miljöministermöte för länderna runt Östersjön. Mötet skall hållas i mars 1996. Avsikten med detta möte är att inleda ett arbete med att ta fram en Agenda 21 för Östersjön. Mötet kommer att ägnas åt miljödelen av Visbymötet samt åt ytterligare åtgärder som är avgörande för att begränsa miljöbelastningen i Östersjön.

Östersjön

Effekterna av de åtgärder som har vidtagits för att minska miljöbelastningen från Baltikum, Ryssland och Polen har ännu inte utvärderats. Det står dock klart att utsläppen från en del industrier i öst har minskat på grund av den ekonomiska omstruktureringen vilket har tvingat dessa industrier att stänga. Utsläppen från jordbruket i öst torde också ha minskat av samma anledning. Fortfarande är dock de största föroreningskällorna i såväl öst som väst avloppsvatten, industrier och jordbruk.

Inom ramen för Helsingforskommissionen, HELCOM, utarbetas en tredje rapport om tillståndet i Östersjön. Denna rapport som beräknas vara klar hösten 1996 kommer att innehålla mer omfattande och tillförlitliga uppgifter än tidigare rapporter om Östersjön. Den närmast föregående rapporten presenterades år 1990.

Miljömål för Östersjön

Målet för Sveriges miljöinsatser i Central- och Östeuropa är att stödja miljösamarbetet och vidta åtgärder för att bevara och förbättra miljön, särskilt i och kring Östersjön.

För att påskynda Östersjöns återhämtning finns sedan år 1992 ett åtgärdsprogram vilket är grundat på gemensamma prioriteringar av länderna i regionen av hur Östersjöns ekologiska balans bör säkerställas och återställas. I programmet beskrivs vilka insatser som bör vidtas under den kommande 20-årsperioden för att återställa Östersjöns ekologiska balans. Utöver investeringsprogrammet för de 132 utsläppskällor som identifierats i programmet, varav ca 100 stycken ligger i de f.d. öststaterna, behandlar det också behovet av lagar, regleringar och väl fungerande myndigheter, ökad miljömedvetenhet och utbildning hos befolkningen samt kunskapsöverföring till länderna i öst. Utsläppskällorna som tas upp i programmet är de objekt som man bedömer bör åtgärdas först. Utsläppskällorna består framför allt av avloppsvatten, industrier och jordbruk.

Inför Visbykonferensen kommer HELCOM att ta fram en rapport om hur Östersjöprogrammet har framskridit och vid vilka av de 132 identifierade föroreningskällorna som det för närvarande pågår investeringar, vilka som inte längre anses vara stora föroreningskällor på grund av genomförda investeringar och vid vilka föroreningskällor inget ännu har gjorts etc. Denna rapport bör också ge en indikation om i vilka delar Östersjöprogrammet behöver kompletteras och i vilka delar som större ansträngningar måste göras. Det är bl.a. uppenbart att arbetet framöver inte bara kan avse de stora punktutsläppen – hot spots – utan att uppmärksamhet även måste ägnas de många medelstora och mindre utsläppskällorna och diffusa utsläpp.

EU:s Östeuropautvidgning

Vissa länder i Central- och Östeuropa har tecknat associationsavtal med EU. Avtalen innebär ett närmande till EU och därmed till de miljöregler som finns inom EU. En anpassning till EU:s miljöregler för dessa länder kommer att vara ett stort steg mot en bättre miljö i och kring Östersjön.

En diskussion har förts om huruvida undantag från EU:s miljöregler bör vara möjliga för dessa länder när och om de blir medlemmar i EU. Sverige bör som utgångspunkt för sitt EU-arbete verka för att de skall uppfylla alla EG-regler på miljöområdet. Så korta övergångstider som möjligt skall eftersträvas. För att detta skall vara möjligt stödjer Sverige redan genom sitt bilaterala miljösamarbete dessa länders successiva närmande till EG:s miljöregler. Sverige bör också driva att EG-stöd, framför allt inom ramen för EU:s östbiståndsprogram Phare respektive Tacis, i större utsträckning används till detta ändamål.

Sverige bör också verka för att EU:s finansiella stöd till Central- och Östeuropa i ökad utsträckning används till investeringar som kan förbättra miljön. Sverige har även medverkat till att miljön blev ett av de prioriterade områdena i Tacis-programmet när reglerna för hur detta program skall kunna användas nyligen reviderades.

Bistånd

Vid många av de identifierade 132 föroreningskällorna, i Östersjöprogrammet, kan investeringar svårigen finansieras enbart med nationella medel.

Multilateralt eller bilateralt stöd är i dessa fall ofta en förutsättning för att en investering skall kunna komma till stånd. Sverige deltar genom Sida i direkta investeringar i ett tiotal olika projekt vid reningsverk. För budgetåret 1995/96 har 169 miljoner kronor avsatts för miljöåtgärder i Central- och Östeuropa med tyngdpunkt på Östersjöprogrammet. Därtill kommer 83 miljoner kronor för kärnsäkerhet och strålskydd och 50 miljoner kronor till NUTEK:s energi-effektiviseringsprogram.

På initiativ av de nordiska miljö- och finansministrarna utarbetade en nordisk ad hoc-grupp i början av år 1995 en rapport om miljöinsatser i Nordens närområde. Rapporten har diskuterats vid ett flertal tillfällen i den nordiska kretsen under året, och i oktober månad togs ett beslut om att på försöksbasis inrätta en nordisk facilitet för ”mjuk” finansiering av miljöinsatser i Östersjö- och Barentsregionen främst i form av gåvomedel. Faciliteten kommer att knytas till det nordiska miljöfinansieringsbolaget (NEFCO). Den kommer att under år 1996 bidra med 9,7 miljoner danska kronor till faciliteten vilken skall användas för finansiering av projekt som bidrar till genomförandet av Östersjö- och Barentsprogrammen. Därutöver har under hösten även tagits beslut om att fördubbla NEFCO:s grundkapital till 80 miljoner ecu.

Det fortsatta arbetet för miljön i och kring Östersjön

Att stödja en miljömässigt hållbar utveckling i Central- och Östeuropa, särskilt i och kring Östersjön, samt att återställa den ekologiska balansen i Östersjön är centrala frågor i regeringens politik. För att kunna driva dessa frågor vidare har såsom tidigare nämnts inbjudan gjorts till en regeringschefs-konferens i Visby i maj 1996.

Sverige kommer att verka för att centrala inslag blir EU:s Östeuropautvidgning, minskade utsläpp från trafikområdet inklusive sjöfart samt minskade utsläpp från jordbruket. Vad gäller Östeuropautvidgningen är det viktigt att inträdet i EU kan ske så snart som möjligt. För att detta skall vara möjligt krävs omfattande insatser för bl.a. tillnärmning av EU:s miljöregler. En anpassning till och implementering av EU:s miljöregler för dessa länder kommer att innebära ett stort steg framåt för miljön i Östeuroparegionen.

1974 års och 1992 års konvention om skydd av Östersjöns marina miljö (Helsingforskommissionen, HELCOM) är den grundläggande konventionen för miljöarbetet i och kring Östersjön. Konventionen omfattar alla former av havsföroreningar. Sverige kommer att verka för att 1992 års konvention ratificeras av alla kontrakterade länder. Ryssland, Polen, Litauen samt Danmark är de länder som kvarstår. Vidare kommer Sverige att verka för att ett bindande annex till konventionen utarbetas vad gäller miljövänligare jordbruk.

Sverige kommer också att verka för att den strategi för att förbättra motagningsanordningar för fartygsavfall som nyligen har tagits fram inom ramen för HELCOM genomförs snabbt. Finansiellt stöd kan eventuellt behöva lämnas till de baltiska länderna, Polen och Ryssland för att strategin skall bli framgångsrik.

Sverige kommer även fortsättningsvis att ha en hög profil och vara dri-

vande vad gäller HELCOM:s arbete och även stödja Baltikums, Rysslands och Polens möjligheter att följa konventionens intentioner.

1995/96:UU3y

Vad gäller Östersjöprogrammets olika inslag pågår en diskussion om att eventuellt komplettera Östersjöprogrammet med nya s.k. hot spots. Grundinställningen från Sverige vad gäller Östersjöprogrammet är att det hittills har varit framgångsrikt och att det är viktigt att få ett fortsatt politiskt åtagande vad gäller genomförandet av programmet.

Nordsjön

Problembilden i Nordsjön är mångfacetterad, till stor del beroende på att området är tätbefolkat, starkt industrialiserat, på sina håll har ett intensivt jordbruk, är exploaterat med avseende på utvinning av olja och gas samt utgör ett av världens tätast sjötrafikerade hav.

Sverige har under lång tid arbetat aktivt inom flera internationella konventioner som berör Nordsjöns miljö.

De s.k. Nordsjökonferenserna utgör en viktig del i detta arbete. Sommaren 1995 undertecknade Nordsjöländernas miljöministrar den fjärde Nordsjödeklarationen. I deklarationen anges gemensamma mål som syftar till att väsentligen förbättra Nordsjöns miljö inom flera olika områden. Målen skall uppnås genom nationella åtgärder i respektive land.

För att uppnå många av de mål som beslutades i Nordsjökonferensen kommer att krävas både nationella åtgärder och ett samfällt agerande i flera olika regionala och internationella organ såsom FAO, EU, IMO och MARPOL. Oslo- och Pariskonventionen (OSPAR) har dessutom ett särskilt ansvar i detta avseende för att konkretisera många av de övergripande mål som beslutades på konferensen. Både EU och OSPAR kommer dessutom att utgöra de organ som kan erbjuda det organisatoriska ramverk som krävs för effektivt genomförande av åtgärderna.

Generellt gäller för de flesta av Nordsjöländerna att de uppsatta målen inte uppnåtts inom de angivna tidsramarna.

Det svenska arbetet med att förbättra den marina miljön i Nordsjön fokuseras på åtgärder för att minska utsläppen av miljögifter. I det regionala Nordsjöarbetet, inom ramen för den s.k. Nordsjökonferensen, har man formulerat målet att inom 25 år få ner utsläppen till oskadliga nivåer eller nollnivåer.

1990 beslöt sig Nordsjöstaterna för att arbeta fram ett gemensamt program för att bevara den biologiska mångfalden i Nordsjön. Särskilt sälar, havs- och kustfåglar skulle skyddas. Fortfarande saknas dock ett gemensamt program för skydd av Nordsjöns arter. Sverige verkar för att ekologiska mål upprättas för Nordsjön och dess kuster.

Det fortsatta Nordsjöarbetet kommer att ske inom ramen för en speciell Nordsjökommitté, vars sekretariat handhas av Norge. Nästa Nordsjökonferens, som beräknas äga rum under perioden år 2000–2002, kommer att äga rum i Norge.

Utgångspunkter

Det svenska miljöpolitiska arbetet i EU grundar sig på den strategi som regeringen i mars redovisade för riksdagen (skr. 1994/95:167). Huvuduppgiften är att arbeta för en långsiktigt hållbar utveckling i Europa i linje med slutsatserna från Riokonferensen. Regeringen redovisar i skrivelsen fyra prioriterade sakområden som ligger till grund för det svenska miljöarbetet i EU:

- Kampen mot förorening och klimatförändringar.
- Arbetet för kretsloppsanpassning.
- En höjd ambitionsnivå när det gäller kemikaliekontroll och minskad användning av bekämpningsmedel.
- Bevarandet av biologisk mångfald.

Miljöarbetet i EU under 1995

Någon samlad politik för att komma till rätta med problemen med förorening av mark och vatten har tidigare inte funnits inom EU. Sverige begärde därför vid miljørådsmötet i mars 1995 att kommissionen skulle ta fram en särskild strategi mot förorening. Begäran mottogs positivt och kommissionen har nu påbörjat detta arbete, som sker med bistånd från svensk expertis. En första redogörelse från kommissionen lades fram vid miljørådsmötet i december 1995. Rådet beslöt att kommissionen senast första halvåret 1997 skall ta fram en genomarbetad strategi för att få ner utsläppen till vad naturen tål.

Sverige fick i medlemskapsförhandlingar fyraåriga övergångslösningar för de EG-direktiv som rör bl.a. klassificering och märkning av farliga ämnen och preparat samt begränsning av saluförande och användning av farliga ämnen. Vid miljørådsmötet i mars 1995 lovade kommissionen att påbörja den översyn av EG-lagstiftningen på dessa områden som skall ske enligt anslutningsfördraget. Enligt kommissionen är en utgångspunkt för översynen att inget medlemsland skall behöva sänka sina krav. Arbetet har påbörjats i expertgrupper under kommissionen.

Efter ett nordiskt initiativ enades EU:s miljöministrar vid miljørådsmötet i juni om att det principbeslut som fattats av Baselkonventionens parter om att förbjuda avfallstransporter till länder utanför OECD i sin helhet bör tas in i konventionstexten. EU-linjen blev framgångsrik vid det möte med Baselkonventionens parter som ägde rum i september, och EU:s miljöministrar har därefter enats om att principbeslutet också skall tas in i rådets förordning (EEG) 259/93 om övervakning och kontroll av avfallstransporter.

Efter ett långvarigt arbete fattades i juni beslut om en gemensam ståndpunkt beträffande en ny förordning om förbättrad tillämpning inom EU av konventionen om internationell handel med vilda djur och växter.

Sverige har under året delredovisat de områden som skall ingå i ett sammanhängande nät av skyddsvärda naturområden i Europa (Natura 2000). Sverige har också understrukit behovet av att stödja naturvården i de öst- och centraleuropeiska länderna.

Under året har EU-kommissionen i samarbete med medlemsländerna tagit fram förslag till hur gemensamma miljöprojekt skulle kunna genomföras av flera medlemsländer tillsammans, s.k. Joint Environmental Projects (JEPS). Syftet är att projekten skall förstärka gemensamma och mer koordinerade investeringar i infrastruktur på vatten- och avfallsområdena.

Enligt förslaget bör JEPS ges finansiellt stöd på samma sätt som trans-europeiska nätverk för infrastruktur på transport-, energi- och telekommunikationsområdena nu ges EU-stöd. Sverige deltar aktivt i arbetet med JEPS utifrån målsättningen att pilotprojektet bör komma i gång så snart som möjligt och att de ges stöd på minst lika förmånliga villkor som andra infrastrukturprojekt.

EU:s femte miljöhandlingsprogram, som antogs år 1992 och avser perioden fram till år 2000, är för närvarande föremål för översyn. Europeiska gemenskapernas kommission har bl.a. med hjälp av medlemsstaterna gått igenom läget beträffande genomförandet. Arbetet visar att framsteg gjorts på flera områden, men att detta långtifrån är tillräckligt. Utvecklingen på transportområdet framhålls som särskilt oroande. Ett beslut i rådet avses bli fattat under år 1996.

Det fortsatta arbetet i EU

Arbetet i EU under år 1996 kommer i stor utsträckning att inriktas på regeringskonferensen om ändringar i fördragen, som skall inledas under våren. Sverige har under förberedelserna för konferensen understrukit att miljöfrågorna måste tas upp vid en diskussion om fördragsändringar. Bland annat arbetar Sverige för att Riokonferensens slutsatser om hållbar utveckling bör avspeglas i fördragen samt att miljöaspekterna på ett bättre sätt skall integreras i arbetet inom andra politikområden, som t.ex. jordbruk och trafik. I den slutliga rapporten från den s.k. reflektionsgruppen, som förberett dagordningen för regeringskonferensen, har också miljöfrågorna fått en framträdande roll.

En annan övergripande fråga av mycket stor betydelse är arbetet med att förbereda ett framtida medlemskap för de central- och östeuropeiska länder som nu har associationsavtal med EU. Kommissionen har inlett ett arbete med att se över hur dessa länder skall kunna anpassa sig till EU:s miljökrav. Det är från svenska utgångspunkter viktigt att verka för att detta arbete prioriteras.

Sammanfattning av motionerna

I kommittémotion Jo12 (mp) yrkande 5 anfördes att de medel som riksdagen, efter förslag i proposition 1994/95:160 Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa, anvisat till stöd för åtgärder för att förbättra miljön inte räckt till de nödvändiga insatserna. Såväl på det informella miljöministermötet i mars 1996 som på Visbykonferensen i maj kommer man att diskutera ytterligare kostnadskrävande insatser. Ju längre nödvändiga åtgärder fördröjs, desto högre kommer kostnaderna att bli. Mot denna bakgrund begär motionärerna

att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om att ytterligare medel anvisas för att säkerställa miljösamarbetet med de forna öststaterna runt Östersjön och för att öka kärnsäkerheten i Östeuropa.

Yrkande 1 i kommittémotion Jo14 (v) berör i delar frågor som faller inom utrikesutskottets beredningsområde. Motionärerna framhåller bl.a. att regeringens skrivelse i den del som ger en redovisning av FN:s miljöprogram endast i allmänna ordalag redovisar att viktiga svenska initiativ tagits beträffande militären och miljön, kvinnor och miljön m.m. Enligt deras uppfattning hade det varit värdefullt med en mera utförlig redovisning av det svenska agerandet.

I samma yrkande påpekas också att den globala bristen på rent vatten redan i dag är ett allvarligt hot mot världens livsmedelsförsörjning; konstbevattning och sjunkande grundvattennivåer leder till försaltning och förstörda jordar. Enligt motionärernas uppfattning bör regeringen ta fram en strategi för hur Sverige skall agera i internationella fora vad avser frågor som rör vattenhantering.

I yrkande 1 (berörd del) konstateras också att vissa utsläpp i Östeuropa minskar. Detta beror emellertid till stor del på att verksamheter tvingas stänga på grund av bristande lönsamhet. Både av arbetsmarknadsskäl och miljöskäl finns det nu behov av en "gigantisk och kraftfull" satsning på svenska miljöinvesteringar i Östeuropa. Bara i vårt närområde – Baltikum, Ryssland och Polen – finns det potential för miljardinvesteringar i ny teknik och kunskap. Dylika skulle skapa både arbetstillfällen och bättre miljö i alla inblandade stater.

Centerns kommittémotion Jo15 innehåller bl.a. yrkanden om redovisningen av det svenska agerandet på internationell nivå i miljöfrågor (yrkande 3) och om förberedelserna inför det s.k. Visbymötet (yrkande 4).

I det första av dessa yrkanden framför motionärerna kritiska synpunkter på regeringens beskrivning av Sveriges agerande i internationella fora. Det är svårt att med enbart "regeringens egna, uppskattande, ord se hur andra stater agerat och få en uppfattning om på vilket sätt Sverige" kan anses ha gjort de för frågan avgörande insatserna. Motionärerna yrkar att det bör ges regeringen till känna att en tydligare redovisning görs framgent av det svenska agerandet på internationell nivå.

Förberedelsearbetet inför den s.k. Visbykonferensen mellan Östersjöstaternas regeringschefer tas upp i motionens yrkande 4. Motionärerna framför där uppfattningen att regeringen misslyckats med att få till stånd ett förberedande miljöministermöte. De anser att konsekvensen därav blir att miljödelen av Visbykonferensen blir svagare och sämre förankrad än vad som ursprungligen var planerat, eftersom fortsatta åtgärder på flera sakområden är beroende av det numera inställda miljöministermötet. Riksdagen bör mot denna bakgrund ge till känna att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med en redovisning av hur Visbymötet genomförts och hur man hantear den i motionen nämnda bristen i planeringen.

Miljöhoten måste mötas gemensamt av det internationella samfundet. Det är därför angeläget att internationella avtal träffas och följs samt att samarbetet såväl regionalt som globalt fortlöpande utvecklas. Utskottet har tidigare framhållit den vikt det härvidlag fäster vid ett resultatinriktat svenskt engagemang för att motverka miljöförstörelse och för att förbättra miljön.

I föreliggande skrivelse redovisas tillståndet i miljön och det miljöpolitiska arbetet under år 1995. Av det avsnitt i skrivelsen som rör internationella förhållanden framgår att arbetet med de globala miljöfrågorna, t.ex. föroreningen av haven, klimatfrågan, ozonskiktet och den biologiska mångfalden, har krävt ökade insatser under året, vilket också inneburit att framsteg gjorts.

I motion Jo15 (c) yrkande 3 anförs att regeringen i kommande skrivelser tydligare bör redovisa det svenska agerandet på internationell nivå. Motsvarande krav framförs i motion Jo14 (v) yrkande 1 (berörd del).

Regeringens skrivelse täcker ett mycket brett område, och den behandlar miljöfrågor alltifrån ett lokalt till ett globalt perspektiv. Mot denna bakgrund anser utskottet att detaljeringsgraden i redovisningen är väl avvägd. Utskottet konstaterar vidare att regeringen i olika sammanhang givit redogörelser av det slag motionärerna efterlyser. Således redovisas exempelvis årligen i den s.k. blåboken ("Förenta Nationernas generalförsamling 19XX." Aktstycken utgivna av utrikesdepartementet. Ny serie I:A) Sveriges insatser i generalförsamlingsarbetet. Frågor rörande behandlingen av miljö och hållbar utveckling inom FN-systemet behandlas även i regeringens skrivelse 1995/96:40 FN inför framtiden. Regeringen har också i olika propositioner och skrivelser till riksdagen, senast i proposition 1995/96:42 om godkännande av FN:s konvention för bekämpning av ökenspridning, redovisat svenskt agerande på olika specialområden. Miljöfrågorna inför EU:s ministerkonferens 1996 (IGC) behandlas i regeringens skrivelse 1995/96:30. I föreliggande skrivelse säger regeringen att den har för avsikt att i en särskild skrivelse, som beräknas bli lämnad till riksdagen våren 1996, redovisa sin syn på arbetet med de globala miljöfrågorna och strävan mot en hållbar utveckling. I årets propositionsförteckning har regeringen även anmält en skrivelse om Sveriges internationella utvecklingssamarbete för hållbar utveckling, vilken, enligt vad utskottet erfarit, bl.a. kommer att beröra miljöfrågor.

Mot denna bakgrund anser utskottet att det är obehövt att tillmötesgå motionärernas krav på ett tillkännagivande.

I motion Jo15 (c) yrkande 4 krävs att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med en redovisning av hur det s.k. Visbymötet genomförts och hur regeringen hanterar vad motionärerna anser vara brister i planeringen.

Utskottet utgår från att regeringen i kommande redovisningar av miljöarbetet följer upp vad som i föreliggande skrivelse sägs om Visbymötet och därvid redogör för de resultat som framkommer.

Inom ramen för Helsingforskommissionen, HELCOM, utarbetas för närvarande en tredje rapport om tillståndet i Östersjön. Denna rapport, som beräknas vara klar hösten 1996, kommer att vara mera omfattande än närmast

föregående rapport från 1990. Utskottet har vid föredragning i detta ärende erfarit att ett miljöministersmöte planeras äga rum till hösten, vid vilket såväl rapporten om tillståndet i Östersjön som resultaten från Visbykonferensen kan beaktas.

Utskottet menar mot denna bakgrund att motionen inte behöver föranleda någon riksdagens åtgärd.

I flera motioner berörs frågor med anknytning till Östersjön. Sålunda anförs bl.a. i motion Jo14 (v) yrkande 1 (berörd del) att miljösituationen i Bottenviken och Bottenhavet bör uppmärksammas.

Med anledning härav får utskottet konstatera att regeringen i skrivelsen talar om hela innanhavet Östersjön och att skrivelsen innehåller konkreta uppgifter om förhållandena i Bottniska viken. Utskottet utgår från att regeringen i Östersjösammanhang även fortsättningsvis beaktar förhållandena i Bottenhavet och Bottniska viken.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att motionärernas önskemål i detta avseende redan kan anses vara tillgodosedda.

I samma yrkande begärs att regeringen tar fram en strategi för hur Sverige skall agera i internationella fora vad avser frågor som rör vattenhantering.

I anledning av yrkandet i denna del noterar utskottet att miljöministern i ett frågesvar i riksdagen den 21 mars 1994 redovisat regeringens syn på lämplig strategi för att komma till rätta med problem rörande *den marina miljön*. Miljöministern anförde därvid bl.a. att erfarenheten pekar på att regionala havsmiljöavtal, sådana som Helsingforskonventionen, har större förutsättningar att bli framgångsrika än avtal med global täckning. Regionala olikheter och skilda förutsättningar att klara miljöbelastning, bl.a. mellan i-länder och utvecklingsländer, talar för regionala avtal. Sverige har därför i internationella sammanhang i första hand prövat möjligheten att få till stånd regionala avtal. På detta sätt har vi under många år agerat internationellt för att förbättra skyddet av havet, bl.a. mot utsläpp från landbaserade källor. Detta har främst skett inom ramen för Helsingforskommissionen, Pariskommissionen och den s.k. Nordsjökonferensen.

Miljöministern framhåller emellertid i sitt svar att satsningen på regionala avtal inte utesluter en global konvention. Hon nämner också att visst gemensamt nordiskt agerande förekommit när det gäller en global konvention. Regeringens bedömning är dock att möjligheten att enas om ett allmänt, globalt, juridiskt bindande instrument för skyddet av havsmiljön, utöver havsrättskonventionen som trädde i kraft i slutet av 1994, är mycket liten.

Utskottet noterar i sammanhanget att, sedan miljöministern lämnade sitt svar, UNEP vid sitt möte i Washington hösten 1995 antagit ett globalt handlingsprogram för reglering av de landbaserade aktiviteternas påverkan på den marina miljön. Utskottet konstaterar också att regeringen under våren kommer att förelägga riksdagen en proposition om Sveriges tillträde till havsrättskonventionen.

Det finns inte någon global strategi för skydd av *färskvattenresurserna*, trots att dessa i allt högre grad hotas av miljöförstöring och överutnyttjande.

Vid 1994 års session av CSD (FN:s kommission för hållbar utveckling; Commission on Sustainable Development) tog Sverige därför initiativ till en utvärdering av de globala vattenresurserna genom vilken de globala vattentillgångarna och deras utnyttjande skall klarläggas. Avsikten är att de framkomna resultaten skall utgöra underlag för ett förslag till en global strategi och för åtgärder för ett hållbart utnyttjande av vattenresurserna. Enligt vad utskottet erfarit har Stockholm Environment Institute (SEI) fått i uppgift att i nära samverkan med berörda FN-organ göra utvärderingen, vilken skall presenteras vid CSD 1997 inför FN:s generalförsamlings specialsession 1997.

Miljödepartementet har (Ds 1995:83) angivit att Sverige prioriterar följande frågor för att uppnå ett hållbart utnyttjande av färskvattenresurser:

- Den globala vattenstrategin bör inte isolerat omfatta dricksvatten och sanitet utan även t.ex. frågor om vatten för jordbruksändamål och vatten för industriella ändamål. Samtliga sektors behov och utnyttjande av vattenresurserna bör beaktas.
- Det är viktigt att samverkan mellan effekter på mark, luft och vatten analyseras.
- I ljuset av den globala vattenutvärderingen inför CSD 1997 kan det finnas anledning att se över det internationella regelsystemet och det globala samarbetet gällande färskvattenfrågor.

Avsikten med det miljömål som finns för det svenska biståndet är att integrera miljöaspekterna i allt bistånd så att det i sin helhet bidrar till en hållbar utveckling. Detta gäller både det bilaterala och det multilaterala biståndet. Inom biståndet görs insatser vad avser såväl marin miljövärd som vattenresurser.

I samband med Stockholms vattensymposium i augusti 1995 föreslog UNDP och Världsbanken att ett "Global Water Partnership" (GWP) skulle bildas. Utgångspunkten var att den ökande insikten att färskvatten är en bristvara och att utnyttjandet av denna resurs måste utgå från tillgången därav och inte, som hittills, enbart efterfrågan. Syftet är främst att stödja den fattiga majoriteten av världens befolkning genom att medverka till en effektivare användning av världens vattenresurser i enlighet med de riktlinjer som anges i Agenda 21.

Vid ett möte som arrangerades i samarbete mellan Sida, UNDP och Världsbanken i Stockholm i början av december 1995 uttrycktes ett starkt stöd för förslaget att bilda GWP som ett förstärkt nätverk. Vid mötet deltog ett sjuttiofem representanter från 54 multilaterala och bilaterala biståndsgivare, enskilda organisationer, yrkesorganisationer och utvecklingsländer. Sida åtog sig att stå som värd för det sekretariat som kommer att samordna GWP:s inledande verksamhet. Finansiella bidrag till övriga aktiviteter väntas från andra biståndsgivare, främst Världsbanken. GWP kommer att arbeta med att öka utbytet mellan givare och andra intressenter för att samordna riktlinjer och policies för nyttjande av vatten.

För Sveriges del innebär, som framhålls i regeringens skrivelse 1994/95:167, EU-medlemskapet nya möjligheter att delta i det europeiska arbetet. Det skapar även nya förutsättningar när det gäller sättet att arbeta med globala miljöfrågor. Inom EU förhandlas ofta fram gemensamma ställningstaganden inför agerande i olika internationella sammanhang. Det har, enligt utskottets uppfattning, stor betydelse vid förhandlingar i globala sammanhang att EU enat kan driva en linje som nära överensstämmer med svenska intressen.

Enligt vad utskottet erfarit pågår ett arbete med att ta fram en svensk hållning i frågor som rör EU:s framtida vattenpolicy. Syftet är att utarbeta en principiell bas för svensk hållning i framtida diskussioner om kommande direktiv eller revidering av befintliga direktiv.

Utskottet vill betona vikten av att arbetet med frågor rörande vatten, främst färskvatten, är mycket angeläget. Utskottet anser därför det vara av central betydelse att det svenska agerandet på området utgår från en genomarbetad grundsyn. Det arbete som pågår, vad avser såväl planering som genomförande, synes ligga väl i linje härmed.

Enligt utskottets uppfattning kan motion Jo14 (v) yrkande 1, i den del som rör en strategi för hur Sverige skall agera i internationella fora vad avser frågor som rör vattenhantering, anses besvarad med vad utskottet ovan anfört.

I motionerna Jo12 (mp) yrkande 5 och Jo14 (v) yrkande 1 (delvis) reses frågor om omfattningen av insatserna för miljösamarbetet inom ramen för Sveriges samarbete med staterna i Östeuropa. I den förstnämnda motionen behandlas också frågan om kärnsäkerhet.

Utskottet vill med anledning härav inledningsvis konstatera att en av målsättningarna för det svenska samarbetet med Central- och Östeuropa från första början har varit att stödja åtgärder för att förbättra miljön. Åtgärder har främst syftat till att höja kärnsäkerheten, främja vattenrening och motverka luftföroreningar. Miljösamarbetet har också varit prioriterat i det regionala och internationella samarbetet.

Redan för perioden 1990/91–1994/95 anvisades omkring en miljard kronor för miljöinsatser i Central- och Östeuropa. De största insatserna har utformats inom ramen för det av Helsingforskommissionen (HELCOM) utarbetade åtgärdsprogrammet för Östersjön. Där spelar även det nordiska finansieringsbolaget för miljöinvesteringar (NEFCO), som bidrar med finansiering av företag som tillverkar miljöutrustning och tillhandahåller miljötjänster i Central- och Östeuropa, en viktig roll.

Sedan ett nytt program om totalt fyra miljarder kronor inrättats för Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa under budgetåren 1995/96–1998, varav 1 718 miljoner kronor för det förlängda budgetåret 1995/96 (18 månader; av detta belopp kanaliseras 502 miljoner kronor via EU), har ytterligare medel för miljöinsatser anvisats.

Mot bakgrund av det växande investeringsbehovet har det ansetts befogat att på miljöområdet ge möjlighet till investeringsstöd på förmånliga villkor. För budgetåret 1995/96 anslås ca 120 miljoner kronor för sådana investeringar, i

första hand inom ramen för det av Östersjöstaterna gemensamt antagna Östersjöprogrammet. Prioritet skall ges åt anläggningar för avloppsrening, men även luftreningsåtgärder skall kunna komma till stånd om sådana insatser kan möjliggöras via bl.a. samfinansiering. Ett betydande engagemang från finansieringsinstitutioner som Världsbanken och EBRD utgör en viktig förutsättning för ett framgångsrikt miljöarbete, inte minst i Östersjöregionen. Sammanlagt har 169 miljoner kronor anslagits för miljöinsatser (exklusive medel för kärnsäkerhetshöjande åtgärder).

Som utskottet tidigare anfört (bet. 1994/95:UU16) är det en realistisk utgångspunkt för de internationella insatserna på kärnsäkerhetsområdet att de aktuella kärnkraftsreaktorerna för närvarande spelar en betydande roll i elförsörjningen och att de därför kan behöva drivas flera år framöver. Det står samtidigt klart att inga insatser, varken från svenskt eller internationellt håll, görs i central- och östeuropeiska kärnkraftverk för att förlänga deras tekniska livslängd. Syftet är uteslutande att åstadkomma en så säker driftsituation som möjligt under den överblickbara tid som dessa verk måste drivas på grund av energisituationen i berörda stater. Parallellt med säkerhetssatsningar i kärnkraftverk är det mot denna bakgrund angeläget att hjälpa staterna i Central- och Östeuropa att planera för och utveckla alternativ, säker och miljöanpassad energiproduktion och framför allt att åstadkomma effektivare och resursnållare energianvändning. Sida har att utarbeta förslag avseende energiinsatser i Central- och Östeuropa. Riksdagen har för innevarande budgetår sammantaget anvisat 83 miljoner kronor för kärnsäkerhet och strålskydd.

Utöver 169 miljoner kronor för miljöinsatser och 83 miljoner kronor för kärnsäkerhetshöjande åtgärder har anvisats 25 miljoner kronor för NEFCO. Totalt utgör dessa poster i dag ca 16 % av hela samarbetsramen exklusive kärnsäkerhet eller ca 27 % om kärnsäkerheten inkluderas.

Enligt vad utskottet erfarit vid föredragning i ärendet har Sida nyligen på uppdrag av regeringen överlämnat en skrivelse med förslag på investeringar till ett värde av 120 miljoner kronor att beslutas under innevarande budgetår. Det kan i sammanhanget tilläggas att riksdagen beslutat medge en fördubbling av kapitalet i NEFCO för en sexårsperiod. För Sverige innebär detta en kostnad på omkring 25 miljoner kronor per år. Försöksverksamhet skall också inledas med en särskild nordisk institution för samfinansiering på förmånliga villkor med internationella finansieringsinstitutioner. Den svenska kostnaden beräknas bli ca 12 miljoner kronor.

Vid utarbetandet av de landstrategier som vägleder samarbetet med berörda stater betonas vikten av att inom områdena miljö, kärnsäkerhet och strålskydd beakta den internationella samordning som finns inom ramen för Environment for Europe-processen.

Utskottet vill framhålla att insatsernas effekter på miljön inte bara är en fråga om hur stora belopp som satsas utan också på mottagarkapacitet och inställning i de berörda staterna. Erfarenheterna visar att det gått relativt långsamt att ta fram och bygga upp de ofta större investeringsprojekt som ingår i Östersjöprogrammet. Utformningen av samarbetets institutionella ramar har också krävt sin tid. Efter hand som nationella strategier tas fram i

mottagarländerna får samarbetet en annan stadga än tidigare. Som resultat härav prioriterar dessa länder alltmer s.k. mjuka insatser (policyutveckling, institutionella frågor, utbildning etc.), vilka är nödvändiga förutsättningar för en hållbar utveckling.

Begränsningarna i mottagarkapaciteten kan bero på olika saker. Vanligast är institutionella svårigheter samt att idéer och uppslag inte omsatts i framtagna projektplaner. Genomförandemöjligheterna för olika projekt beror, förutom på förutsättningarna i mottagarländerna, också på möjligheterna till internationell finansiering i de enskilda fallen och på koordineringen på givarsidan. Sammanfattningsvis pekar dessa faktorer på att de belopp som, inom ramen för östbiståndet, lämpligen bör avsättas för miljöbistånd kommer att variera över tiden.

Enligt utskottets mening är det väsentligt att stödet för miljösamarbetet i Östersjöområdet även fortsättningsvis får hög prioritet. Det är härvidlag angeläget att också EU gör kraftfulla insatser. Utskottet noterar i sammanhanget att EU:s Tacis-program nu innehåller ett miljömål. Även inom Phare finns en miljöstrategi, och miljökomponenten inom det programmet uppgår till i storleksordningen 10 %.

Enligt utskottets uppfattning kan motionerna Jo12 (mp) yrkande 5 och Jo14 (v) yrkande 1 (delvis) besvaras med vad som ovan anförts.

Stockholm den 22 februari 1996

På utrikesutskottets vägnar

Viola Furubjelke

I beslutet har deltagit: Viola Furubjelke (s), Göran Lennmarker (m), Axel Andersson (s), Inger Koch (m), Yvonne Sandberg-Fries (s), Helena Nilsson (c), Berndt Ekholm (s), Bertil Persson (m), Karl-Göran Biörsmark (fp), Lena Klevenås (s), Eva Zetterberg (v), Urban Ahlin (s), Lars Hjertén (m), Bodil Francke Ohlsson (mp), Ingrid Näslund (kds), Carina Hägg (s) och Ronny Olander (s).

1995/96:UU3y

Gotab, Stockholm 1996